

Детални информации за СВАМ (Механизам за прилагодување на јаглеродната граница)

1. Што е СВАМ?

СВАМ (Carbon Border Adjustment Mechanism) или **Механизам за прилагодување на јаглеродната граница** е клучна алатка на Европската Унија во рамките на пакетот „Подготвени за 55“ (Fit for 55), чија крајна цел е постигнување климатска неутралност до 2050 година.

Наједноставно кажано, СВАМ е **такса (данок) на јаглерод** за одредени производи што се увезуваат во ЕУ. Целта е да се изедначи цената на јаглеродот за производите произведени во ЕУ (кои веќе плаќаат за своите емисии преку системот ЕУ ЕТС) и производите увезени од трети земји, како Северна Македонија.

Главните цели на СВАМ се:

- **Спречување на „јаглеродно истекување“:** Да се спречат компаниите од ЕУ да го селат своето производство во земји со полабави еколошки стандарди за да ги избегнат трошоците за емисии.
- **Поттикнување на декарбонизација:** Да се мотивираат производителите надвор од ЕУ да инвестираат во почисти технологии и да го намалат својот јаглероден отпечаток.
- **Обезбедување фер конкуренција:** Да се создадат еднакви услови на пазарот за производителите од ЕУ и надвор од неа.

2. Како функционира механизмот?

Имплементацијата на СВАМ се одвива во две главни фази:

а) Транзициски (преоден) период (1 октомври 2023 – 31 декември 2025)

Овој период е веќе во тек и служи за прилагодување и собирање податоци. Во оваа фаза **нема финансиски обврски (не се плаќа такса)**, но постојат обврски за известување.

- **Обврска за известување:** Увозниците во ЕУ (вашите партнери/клиенти) мора квартално да поднесуваат извештај до Европската комисија.
- **Содржина на извештајот:** Извештајот треба да содржи податоци за вкупната количина на увезени производи, како и за **вградените емисии на стакленички гасови** (директни и индиректни) кои настанале при нивното производство.
- **Прв извештај:** Првиот рок за поднесување извештај беше 31 јануари 2024 година, за последниот квартал од 2023 година.

б) Дефинитивен период (од 1 јануари 2026)

Од 2026 година започнува целосната примена на механизмот, вклучувајќи ги и финансиските обврски.

- **Купување СВАМ сертификати:** Увозниците во ЕУ ќе мора да купат и да предадат **СВАМ сертификати** за да го покријат јаглеродниот отпечаток на производите што ги увезуваат.
- **Цена на сертификатите:** Цената на еден СВАМ сертификат ќе биде поврзана со просечната неделна цена на аукциите во рамките на ЕУ системот за тргување со емисии (EU ETS).
- **Намалување на обврската:** Доколку македонската компанија-производител веќе платила такса за јаглерод во Северна Македонија (доколку таков систем се воведо), увозникот во ЕУ ќе може да го намали бројот на потребни СВАМ сертификати.

3. Кои сектори и производи се опфатени?

Во почетната фаза, СВАМ се однесува на увоз на производи од сектори со висок ризик од јаглеродно истекување:

- **Железо и челик** (вклучувајќи и некои производи како шрафови, цевки и сл.)
- **Алуминиум**
- **Цемент**
- **Вештачки ѓубрива**
- **Електрична енергија**
- **Водород**

Важно: Листата на производи е дефинирана според нивните кодови од Комбинираната номенклатура (CN кодови). Се очекува оваа листа да се прошири по 2026 година и да опфати и други сектори, како што се полимери (пластика) и органски хемикалии.

4. Обврски и влијание врз компаниите од Северна Македонија

Иако формалната обврска за известување и плаќање е на **увозникот во ЕУ**, товарот за обезбедување на податоците паѓа директно на **македонскиот производител/извозник**.

Вашите клучни обврски се:

1. **Пресметка на вградените емисии:** Мора да воспоставите систем за прецизно следење и пресметување на емисиите на стакленички гасови кои се ослободуваат при производството на вашите производи. Ова вклучува:
 - **Директни емисии:** Емисии кои настануваат директно од производствените процеси во вашата фабрика (на пр. од согорување на горива).
 - **Индицирени емисии:** Емисии кои настануваат при производство на електричната енергија што ја трошите во вашиот процес.

- Собирање и доставување податоци:** Треба навремено да му ги доставите пресметаните податоци на вашиот партнер (увозникот во ЕУ) за тој да може да ги исполни своите квартални обврски за известување. Европската комисија има пропишано специфични методологии и шаблони за ова.
- Верификација на податоците (од 2026):** Во дефинитивниот период, податоците за емисиите ќе мора да бидат верификувани од акредитирано тело.

Последици доколку не се прилагодите:

- Губење на конкурентност:** Доколку не можете да доставите точни податоци, увозникот во ЕУ ќе мора да користи „стандардни вредности“ (default values) кои се поставени на повисоко, конзервативно ниво. Ова ќе значи повисока такса за вашиот производ, што ќе го направи поскап и помалку конкурентен на пазарот.
 - Ризик од губење на партнери:** Увозниците може да се одлучат да соработуваат со производители кои имаат воспоставено систем за следење и известување според СВАМ барањата.
-

5. Клучни чекори за подготовка на вашата компанија

- Проверете дали вашите производи се опфатени:** Идентификувајте ги Царинските тарифи (CN кодови) на производите што ги извезувате и споредете ги со листата во СВАМ регулативата.
- Воспоставете систем за мониторинг (MRV):** Најважниот чекор е да развиете внатрешна процедура за Мониторинг, Репортирање и Верификација на емисиите, согласно правилата на ЕУ.
- Комуницирајте со вашите купувачи во ЕУ:** Разговарајте со нив за нивните потреби за податоци, рокови и формати на известување.
- Одредете одговорни лица:** Дефинирајте тим или лице во вашата компанија кое ќе биде одговорно за следење на СВАМ регулативата и собирање на податоците.
- Размислете за декарбонизација:** Долгорочно, најдобриот начин да останете конкурентни е да го намалите јаглеродниот отпечаток на вашите производи преку инвестиции во енергетска ефикасност, обновливи извори на енергија и нови технологии.
- Информирајте се:** Редовно следете ги информациите од Европската комисија, Министерството за животна средина и просторно планирање.